

SIRIUS

**Professionele competentie in scholen met
betrekking tot onderwijs aan migrantenkinderen**

Een onderzoek naar beleidsmaatregelen in de Sirius netwerklanden

SIRIUS

PROFESSIONELE COMPETENTIE IN SCHOLEN MET
BETREKKING TOT ONDERWIJS AAN MIGRANTENKINDEREN

EEN ONDERZOEK NAAR BELEIDSMAATREGELEN IN DE SIRIUS NETWERKLANDEN

SABINE SEVERIENS AND TOM TUDJMAN

© per la present edició: Kit-book, 2013
C/Mallorca, 144, 1.º, 2.ª
08036, Barcelona
Tel.: 934.518.936
Fax: 933.238.362
B-64039241
www.kit-book.net
Correu electrònic: kit@kit-book.net

Disseny de l'interior: Kit-book
Disseny de la coberta: Kit-book

«The reproduction of all or part of this work, regardless of means, electronic or mechanical, is forbidden without the written consent of the authors and the editor».

«SIRIUS is not responsible for the opinions expressed in this publication».

INHOUDSOPGAVE

0 Samenvatting.....	9
1. Inleiding.....	11
1.1 Achtergrond van het verslag.....	11
1.2 Literatuuroverzicht professionele competentie	12
1.3 Hoofdvraag.....	15
2. Methode.....	17
3. Resultaten.....	19
3.1 Leerkrachten.....	19
3.1.1 Tweede taalverwerving.....	19
3.1.2 Onderwijsleeromgeving.....	23
3.2 Ouders en relaties tussen school en wijk(gemeenschap)	28
3.3 Schoolleiders	29
3.4 Programma's met meerdere thema's	30
3.5 Vergroten en versterken van het aantal leerkrachten met een migrantenachtergrond.....	32
3.6 Plannen en beleidsontwikkeling.....	34
4. Conclusies.....	39
4.1 Samenvatting	39
4.2 Vergelijking met de literatuur	41
4.3 Voorlopige aanbevelingen.....	43
Appendix (at the English version)	

In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van een enquête die is gehouden in de Sirius netwerklanden. Wij willen hierbij alle landencoördinatoren bedanken voor het invullen van de vragenlijst, voor het interviewen van deskundigen in hun land en voor de zorgvuldigheid van hun antwoorden.

0. SAMENVATTING

In dit rapport worden de resultaten beschreven van een enquête die is gehouden in de Sirius netwerklanden. Sirius is een Europees netwerk dat tot doel heeft de prestatiekloof te dichten tussen leerlingen van de oorspronkelijke bevolking en leerlingen met een migrantenachtergrond. De enquête is gehouden als deel van werkpakket 2 over leren en probeert een antwoord te vinden op de volgende vraag: “Welke beleidsmaatregelen en beleidsplannen hebben tot doel om de professionele competentie van scholen op het gebied van de onderwijspositie van kinderen met een migrantenachtergrond te versterken?”

De resultaten laten zien dat het meeste beleid zich concentreert op leerkrachten en docenten, en in het bijzonder op tweede taalverwerving en de onderwijsleeromgeving. Veel minder aandacht is besteed aan het vergroten van de competenties onder schoolleiders of ouders en relaties tussen school en wijk(gemeenschap).

Het lijkt erop dat de meeste landen het er over eens zijn dat vaardigheid van leerlingen in de instructietaal van essentieel belang is voor het succes op school. Op de meeste initiële opleidingen voor leerkrachten/docenten worden enkele activiteiten georganiseerd voor het vergroten van de competentie in het onderwijzen van tweedetaalverwerving, maar de meeste activiteiten vinden plaats in de vorm van na- en bijscholingscursussen of trainingsmodules. Tamelijk innovatief (of zelfs uniek) is daarbij het combineren van de tweede taalverwerving met de moedertaal, en het invoeren van de integratie van taal- en vakonderwijs.

Het meeste beleid op het gebied van de onderwijsleeromgeving richt zich op het trainen van algemene praktische vaardigheden van individuele leerkrachten en docenten, of op vaardigheden die te maken hebben met het omgaan met etnische/culturele verschillen. In sommige landen is er vooral sprake van een integrale benadering op schoolniveau, andere landen ontwikkelen expertisecentra, bijvoorbeeld in de vorm van netwerken van universiteiten en opleidingsinstituten. Verder zijn er in de verschillende landen nog programma's ontwikkeld met een grote variatie aan doelen en activiteiten. Sommige daarvan combineren tweede taalverwerving met de onderwijsleeromgeving, andere beschrijven maatregelen die door het Ministerie van Onderwijs genomen zijn waarbij een algemeen kader of een aantal basisprincipes wordt vastgelegd en waarbij soms van scholen wordt gevraagd ook elders fondsen te werven. Tenslotte noemen we nog beleid dat zich

richt op het vergroten en/of versterken van het aantal leerkrachten met een migrantenachtergrond. Bijvoorbeeld door het plaatsen van personeelsadvertenties in speciale media, het ondersteunen van netwerken van migrantenleerkrachten en het vaststellen van quota.

In zes van de Siriuslanden is de beleidsontwikkeling onzeker, in twee landen wordt er op vrij kleine schaal beleid ontwikkeld en twee landen versterken en innoveren hun beleidsactiviteiten. Er wordt minimaal in twee richtingen beleid ontwikkeld: tweede taalverwerving blijft onder de aandacht en daarnaast kan een verschuiving worden waargenomen naar de individuele behoeftes van leerlingen.

Op basis van een zorgvuldige vergelijking van de resultaten met de literatuur over professionele competentie op het gebied van onderwijs aan migrantenkinderen, doen we een aantal voorlopige aanbevelingen. De vergelijking is met de nodige voorzichtigheid gemaakt omdat we ons ervan bewust zijn dat de resultaten niet gebaseerd zijn op een uitgebreide dataset van al het beleid in de Siriuslanden, maar op een dataset van interessante goede praktijkvoorbeelden en algemene korte beschrijvingen van gerichte en algemene beleidsmaatregelen per land. De meest algemene aanbeveling is om meer coherente beleidsprogramma's te ontwikkelen voor het versterken van de competenties. Verder lijkt het erop dat sommige essentiële elementen uit de literatuur meer aandacht zouden moeten krijgen, het gaat daarbij om de professionele competentie om tweede taalverwerving en het leren van de moedertaal te combineren, taal en vakonderwijs te integreren, een positieve sfeer in de klas te organiseren en hoge verwachtingen van leerlingen te hebben; het gaat ook om het vergroten van de ouderbetrokkenheid en het versterken van relaties tussen school en wijk(gemeenschap) en tenslotte om de professionele competentie van schoolleiders.

Veelbelovende strategieën zijn het versterken van netwerken van (migranten) leerkrachten, het oprichten van expertisecentra of netwerken van universiteiten, opleidingsinstituten en scholen. Tenslotte adviseren wij om in het kader van de bevoegdheidseisen, andere vormen te verkennen voor het vaststellen van de bekwaamheid, bijvoorbeeld door 1) assessment en 2) het ondersteunen van de ontwikkeling van de competentie van leerkrachten in klassen met leerlingen met een migrantenachtergrond.

1. INLEIDING

In het eerste hoofdstuk beschrijven we de achtergrond van dit , geven een overzicht van de literatuur op het gebied van de professionele competentie van scholen en besluiten met de vraagstelling.

1.1 Achtergrond van het verslag

Sirius is in het begin van 2012 in het leven geroepen als netwerk van 13 landen. Het belangrijkste doel was een bijdrage te leveren aan het dichten van de prestatiekloof tussen leerlingen van de oorspronkelijke bevolking en leerlingen met een migrantenachtergrond (Sirius position paper, concept 2012). Onder migrantenleerlingen is de gemiddelde uitval groter, ze zijn oververtegenwoordigd in de lagere onderwijstrajecten en ze behalen lagere PISA scores bij rekenen, exacte vakken en taal.

In de Position Paper van Sirius wordt het als volgt beschreven (versie van oktober 2012):

Sirius is een Europees platform voor samenwerking tussen beleid, onderzoek en praktijk, om de uitwisseling van ideeën en de overdracht van informatie en kennis te faciliteren. Het netwerk is opgericht om de ontwikkeling van nationaal en EU beleid, dat gebaseerd is op bewijs en is getest in de praktijk, te bevorderen.

Sirius beoogt een "sterke professionele leergemeenschap in heel Europa te ontwikkelen om het onderwijs aan migrantenkinderen en -jongeren om te vormen" (p. 5, Sirius Position Paper, versie 2012).

Conform de oorspronkelijke aanvraag van de EU zijn de volgende drie onderwerpen gekozen: beleidsimplementatie, scholing en onderwijsondersteuning. Elk onderwerp heeft een eigen werkpakket en activiteiten. Dit verslag is een van de eerste resultaten van de activiteiten op het gebied van scholing: werkpakket 2 (WP2). In dit kader is er een enquête gehouden onder de landencoördinatoren van SIRIUS over professionele competentie. Dat is een van de belangrijkste kenmerken van effectieve scholen en een indicatie over de kwaliteit van het onderwijzend personeel en van de mate waarin een school een lerende organisatie

is. Door de concentratie op dit thema, wil WP2 een bijdrage leveren aan het hoofddoel van SIRIUS: het dichten van de prestatiekloof tussen leerlingen van de oorspronkelijke bevolking en migrantenleerlingen.

1.2 Literatuuroverzicht professionele competentie

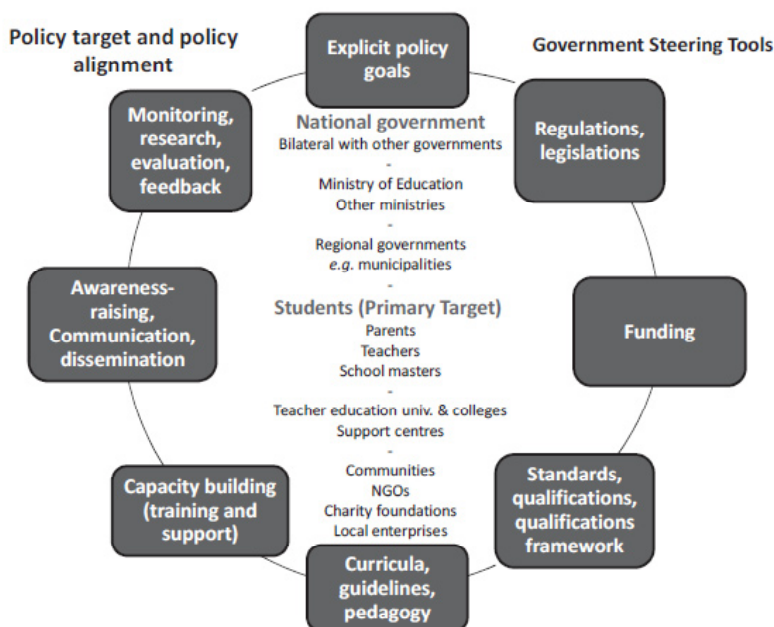
Onderstaande figuur (uit het OECD rapport “Het dichten van de prestatiekloof voor migrantenleerlingen” (2010)), biedt een overzicht van wat er in de landen al gedaan wordt om het onderwijs aan migranten te verbeteren. Een van de blokjes in de ketting betreft het vergroten van de competentie en met name het trainen en ondersteunen van schoolleiders en leerkrachten. Dit verslag concentreert zich op dat thema in de hele ketting van beleidsinstrumenten in het kader van het onderwijsbeleid voor migranten.

Volgens het OECD rapport hebben leerkrachten en schoolleiders een gevarieerde training en deskundigheid nodig voor tweede taalverwerving. De kennis in de school op dit gebied is bepalend voor de kwaliteit van het onderwijs aan migrantenkinderen in de school. Gesteld wordt namelijk dat vaardigheid in de instructietaal van essentieel belang is voor een succesvolle schoolloopbaan van kinderen. Dit betekent dat leerkrachten moeten kunnen omgaan met diverse talen in de klas. Het OECD rapport adviseert een duidelijk en expliciet taalbeleid voor het hele onderwijsstelsel. Dit houdt in: een centraal ontwikkeld leerplan met aandacht voor implementatie in de school, het zorgen voor voldoende gekwalificeerde leerkrachten, goed toetsmateriaal om de taalvaardigheid te toetsen, het stimuleren van vroege taalverwerving, ondersteunen van ouders bij het leren van de taal, aandacht voor schooltaal en voor de integratie van taal- en vakonderwijs en extra aandacht voor oudere nieuwkomers en waardering en erkenning van de vaardigheid in de moedertaal.

Naast het belang van taalbeleid, beschrijft de OECD wat er in de onderwijsleeromgeving aanwezig moet zijn voor het succes van migrantenstudenten op school. Het gaat daarbij om formatieve assessments, gedifferentieerd lesgeven, orde en veiligheid in klas en schoolklimaat, hoge verwachtingen, gedelegeerd leiderschap, monitoring en evaluatie van voortgang, delen van positieve praktijkervaringen en samenwerking met ouders en wijkgemeenschappen (OECD, 2010, p. 55). Dit betekent dat leerkrachten en schoolleiders die op die specifieke gebieden competenties hebben, succesvoller zijn in het stimuleren van het succes van leerlingpopulaties met een migrantenachtergrond. Het betekent ook dat

scholen zich bij het versterken van competenties in de school, op die specifieke gebieden zouden moeten concentreren. Verder constateert de OECD een toenevende discrepantie tussen de verschillende achtergronden binnen de leerlingpoulatie en de homogene achtergrond van de leerkrachten. En dat "leerkrachten met een migrantenachtergrond, die bekend zijn met de ervaringen, cultuur en taal van de leerlingen, kunnen fungeren als rolmodel en dat zij het zelfbewustzijn van de leerlingen kunnen vergroten. Zij kunnen ook een belangrijke rol vervullen bij het verbinden van school en de thuissituatie en zo de prestatiekloof helpen dichten tussen familie en school." (OECD, 2010, p. 58).

Figure 1.1. Steering tools for migrant education policy

Onlangs is door Severiens, Wolff, Van Herpen and Nijveld (2012)¹ een literatuuronderzoek gedaan om de vraag te beantwoorden welke competenties leerkrachten nodig hebben in scholen in grote steden. Dit onderzoek was gedeeltelijk het resultaat van een OECD project over lesgeven in gedifferentieerde groepen (Burns & Shadoina-Gersing, 2010)². Severiens et al concluderen dat vijf deskundigheidsterreinen daarbij van belang zijn: 1) tweede taalverwerving (leerkrachten

1. Severiens, S., Wolff, R., Van Herpen, S. & Nijveld, B. (2012). Lesgeven in de grote stad. Een overzicht van de literatuur en een curriculum scan. [Teaching for diversity. A literature review and a curriculum scan.] Rotterdam: Risbo.

2. Burns, T., & Shadoina-Gersing, V. (Eds). (2010). Educating Teachers for Diversity. Meeting the Challenge. Paris: OECD.

zouden in staat moeten zijn om taalontwikkeling te begeleiden als de instructietaal niet de moedertaal is), 2) didactiek (leerkrachten zouden moeten kunnen differentiëren in lesmethodes), 3) sociale interactie en identiteit (leerkrachten zouden moeten kunnen omgaan met stereotypen, groepsprocessen en (de etnische) identiteitsontwikkeling)), 4) ouderbetrokkenheid (leerkrachten zouden moeten weten hoe ze ouders met verschillende achtergronden kunnen bereiken en betrekken bij het onderwijs van hun kinderen) en 5) school en samenleving (leerkrachten zouden moeten weten hoe ze een goede relatie kunnen onderhouden met maatschappelijke organisaties). Bovendien hebben effectieve scholen met een gevarieerde schoolpopulatie, schoolleiders nodig die ervoor zorgen dat het personeel voldoende competenties op al deze gebieden heeft.

Een van de onderwerpen die genoemd worden in de Conclusies van de Raad (2009)³ over het onderwijs aan kinderen met een migrantenachtergrond is de professionele competentie (ook al wordt de term niet in zoveel woorden gebruikt). Daarbij wordt het volgende geconstateerd:

“Er zouden speciale trainingen gegeven moeten worden voor de omgang met verschillen in taal en cultuur en de ontwikkeling van interculturele competenties. Hiermee zouden schoolbesturen, schoolleiders en administratief personeel ondersteund kunnen worden. Ook zou er aandacht geschonken moeten worden aan het ontwikkelen van lesmethodes, lesmateriaal en een leerplan dat relevant is voor alle leerlingen, ongeacht hun herkomst. Verder zou het schoolleiderschap versterkt moeten worden en - afhankelijk van de nationale procedures - het aantal leerkrachten die zelf een migrantenachtergrond hebben, zou verhoogd moeten worden.”

Verder nodigt de Raad de lidstaten ondermeer uit om "gespecialiseerde trainingen aan te bieden, waarin aandacht is voor de diversiteit in taal en cultuur en voor interculturele competenties voor schoolleiders, leerkrachten en administratief personeel”.

Dit korte overzicht laat duidelijk zien wat er nodig is op het gebied van professionele competenties. De vraag is in welke mate de aanbevelingen die voortkomen uit de literatuur, al in praktijk worden gebracht. Het Sirius netwerk heeft dit probleem opgepakt. Als uitgangspunt voor verdere beleidsontwikkeling is hierover een enquête gehouden over de stand van zaken in de netwerklanden.

3. Council conclusions on the education of children with a migrant background. 78th EDUCATION, YOUTH AND CULTURE Council meeting, Brussels, 26 November 2009.

1.3 Hoofdvraag

De hoofdvraag die in dit verslag beantwoord zal volgen luidt als volgt:

“Welke beleidsmaatregelen en beleidsplannen hebben tot doel de professionele competenties van scholen met betrekking tot de onderwijspositie van kinderen met een migrantenachtergrond, te versterken?”

We willen daarbij een onderscheid maken tussen “gerichte” en “algemene” beleidsmaatregelen. Met “gerichte” bedoelen we beleidsontwikkeling gericht op migranten of kinderen uit minderheidsgroepen. Voorbeelden zijn taalbeleid of multiculturele competenties van leerkrachten. Met “algemeen” bedoelen we de beleidsontwikkeling die gericht is op de algemene leerlingpopulatie, waarbij op basis van onderwijstheorie verwacht kan worden dat migrantenleerlingen ervan zullen profiteren. Voorbeelden hiervan zijn trainingsmodules die zich concentreren op het differentiëren in de klas en op de samenwerking met maatschappelijke organisaties.

2. METHODE

Er is een vragenlijst met open vragen ontwikkeld en beoordeeld door leden van de Sirius stuurgroep (zie Bijlage 1). Onder professionele competentie van scholen wordt zowel de kwaliteit van de leerkrachten, als de schoolleider en het niet onderwijzend personeel verstaan. We nemen de definitie over van Bender Sebring, Allensworth, Bryk, Easton and Luppescu (2006)⁴, Zij zien professionele competentie als één van de belangrijkste middelen om een school te verbeteren.

“Ouders zijn voor de kinderen de eerste leraren, maar de school heeft de sleutel die hun intellectuele ontwikkeling ontsluit en het vraagt een omslag in de competentie van leerkrachten om ervoor te zorgen dat de meeste leerlingen hoge schoolprestaties kunnen behalen. Dat geldt zowel voor inhoudelijke kennis als voor pedagogische vaardigheden en vaardigheden om samen te werken. Deze combinatie van persoonlijke en maatschappelijke verworvenheden vormen de professionele competentie. Dat wil zeggen dat onder professionele competentie de kwaliteit van het gehele schoolpersoneel wordt verstaan, hun verantwoordelijkheid voor verandering, de kwaliteit van voortdurende professionele ontwikkeling gericht op verbetering, het vermogen om samen te werken als coherente professionele gemeenschap en dit alles met tot doel lesgeven en leren te verbeteren.” (Bender Sebring et al, 2006, p. 12).

Beleid en goede praktijkvoorbeelden die tot doel hebben om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren, richten zich meestal op de professionals in de school. Bijvoorbeeld op de deskundigheidsbevordering van leerkrachten (in de initiële opleiding en in na- en bijscholingscursussen), maar ook op voortdurende professionele ontwikkeling van leerkrachten, schoolleiders en het niet-onderwijzend personeel.

In juni 2012 is de vragenlijst gestuurd aan alle landencoördinatoren van het netwerk. In september is de ingevulde vragenlijst teruggestuurd door de landencoördinatoren van Oostenrijk, België, Kroatië, Estland, Duitsland, Griekenland, Letland, Litouwen, Roemenië en Nederland.⁵

4. Bender Sebring, Allensworth, Bryk, Easton & Luppescu (2006). The essential supports for school improvement. Chicago: Consortium on Chicago School Research.

5. For different reasons, Spain, Finland and Italy did not participate in the WP2 survey.

Tijdens het analyseren van de gegevens is er een kader ontwikkeld voor het beschrijven ervan. In de conclusie zal dit kader zorgvuldig worden vergeleken met de literatuur zoals beschreven in het eerste hoofdstuk. Dat zal zorgvuldig gebeuren want we zijn ons ervan bewust dat het kader niet is gebaseerd op een uitgebreide dataset van al het beleid in de regio, maar op een dataset waarin per land interessante goede praktijkvoorbeelden en beschrijvingen van algemene en gerichte beleidsmaatregelen per land zijn opgenomen.

3. RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de antwoorden van de vragenlijst per land van het SIRIUS netwerk beschreven. We beginnen met de huidige situatie (paragraaf 1 tot 5) en eindigen met de plannen en de beleidsontwikkeling (paragraaf 6). In de huidige situatie kunnen vijf onderwerpen worden onderscheiden. In de eerste paragraaf wordt het beleid beschreven dat direct gericht is op het vergroten van de competenties van leerkrachten. De tweede concentreert zich op het vergroten van vaardigheden van ouders en het versterken van ouderbetrokkenheid en de derde is gericht op het vergroten van de competentie van schoolleiders. In de vierde paragraaf wordt een samenvatting gegeven van beleidsprogramma's die gericht zijn op meerdere onderwerpen. Tenslotte wordt in de vijfde paragraaf beleid beschreven dat gericht is op het vergroten en versterken van het aantal migrantenleerkrachten.

Iedere paragraaf begint met een algemene beschrijving en wordt gevolgd door de maatregelen die door elk land genomen zijn (in alfabetische volgorde).

3.1 Leerkrachten

In deze paragraaf worden goede praktijkvoorbeelden beschreven en beleid dat gericht is op de ontwikkeling van leerkrachten, zowel in de initiële opleiding als in bij- en nascholing. Daarbij is een onderscheid gemaakt in tweede taalverwerving en de onderwijsleeromgeving.

3.1.1 Tweede taalverwerving

In de meeste landen wordt aandacht besteed aan tweede taalverwerving in bij- en nascholingscursussen en in sommige landen maakt het deel uit van de initiële opleiding. Verder zijn er landen waar expertisecentra zijn opgezet of waar specifieke schoolprojecten georganiseerd zijn of trainingen voor opvangklassen.

Initiële opleiding en bij- en nascholing

De meeste gerichte beleidsmaatregelen en goede praktijkvoorbeelden beschrijven bij- en nascholingsmodules die de vaardigheden van leerkrachten in het tweede taalonderwijs bevorderen. Alleen Oostenrijk en Griekenland noemen expliciet trainingsmodules in de initiële opleiding op dit gebied. Sommige beleidsmaatregelen richten zich ook op moedertaalverwerving, bijvoorbeeld in Oostenrijk en Letland. Hierbij worden moedertaalverwerving en tweede taalverwerving met elkaar gecombineerd. In Litouwen richt de maatregel zich op de meerderheidstaal in minderheidsscholen. In een Onderwijswet (2011) is vastgelegd dat er in minderheidsscholen, meer uren besteed moeten worden aan de Litouwse taal. Estland is het enige land waar gewerkt wordt met de integratie van taal- en vakonderwijs (content and language integrated learning (CLIL)) en dat lijkt een positieve invloed te hebben op tweede taalverwerving (Elbers, 2011)⁶.

Hieronder volgt een kort overzicht van de antwoorden op de vragen van de enquête

Gerichte beleidsmaatregel: **Oostenrijk** beschrijft drie beleidsmaatregelen op dit gebied: vroege taalondersteuning op de initiële opleiding voor kinderopvang, kwalificatie van moedertaalleerkrachten (sinds 1992) en twee websites die leerkrachten ondersteuning bieden.

Gerichte beleidsmaatregel: **Estland**: In 2008 is het leren waarbij taal- en vakonderwijs geïntegreerd zijn formeel ingevoerd. Bij de start is een handboek over het onderwerp gepubliceerd en een reeks cursussen voor leerkrachten georganiseerd. De nadruk lag op Russisch sprekende leerlingen, maar komt ten goede aan alle migrantenleerlingen.

Gerichte beleidsmaatregel: **Griekenland**: Er zijn verschillende maatregelen genomen. Eind jaren negentig hebben verschillende universitaire lerarenopleidingen modules opgezet voor Grieks als tweede taal, waaronder modules over tweetaligheid en tweetalig onderwijs. Er is een langlopend nationaal programma onder de titel: 'Onderwijs aan geïmmigreerde of gerepatrieerde studenten' en onder haar auspiciën is er een interne bijscholing: stimulering en ondersteuning van leerkrachten Grieks als tweede taal en er zijn zomercursussen.

6. Elbers, E. (2010). Learning and social interaction in culturally diverse classrooms. In K.S. Littleton, C. Wood & J. Kleine Staarman (Eds.). *International Handbook of Psychology in Education*, Bingley: Emerald.

Goed praktijkvoorbeeld: **Letland**: Er is een project 'tweetalig onderwijs' georganiseerd door instellingen die bij- en nascholingen verzorgen dat bestond uit het ontwikkelen van het leerplan en het schrijven van tekstboeken. Het gekozen model zorgt ervoor dat het leren van de moedertaal en de tweede taal op succesvolle wijze samen gaan. De resultaten van nationale toetsen laten zien dat studenten in tweetalige scholen hetzelfde gemiddelde niveau behalen als studenten van algemene scholen. Verder is de vaardigheid in de instructietaal (Lets) gelijk aan die in de moedertaal. Het is een grootschalig project, geleidelijk geïmplementeerd vanaf 1998, waaraan sindsdien 170 scholen hebben deelgenomen.

Goed praktijkvoorbeeld: **Litouwen**: Training voor leerkrachten in scholen waar een minderheidstaal wordt gesproken. Dit praktijkvoorbeeld is geïmplementeerd onder een nieuwe Onderwijswet (2011) die een uitbreiding van het aantal uren voorschrijft van Litouwse taallessen in minderheidsscholen. Leerkrachten van minderheidsgroepen krijgen extra training om hun vaardigheid in het Litouws te vergroten zodat ze het als tweede taal kunnen onderwijzen aan kinderen uit minderheidsgroepen, of om vakken te kunnen geven als geschiedenis en aardrijkskunde in de Litouwse taal. De implementatie start in september 2012. Een van de succesfactoren is dat het op nationale schaal gebeurt en het zal dan ook een grote impact hebben en gelijke kansen creëren voor kinderen uit minderheidsgroepen die deelnemen aan hoger onderwijs. De implementatie wordt echter tegengewerkt omdat er vanuit minderheidsgroepen ideologische bezwaren tegen zijn.

Gerichte beleidsmaatregel: **Roemenië**: Er zijn geen beleidsmaatregelen gericht op migrantenkinderen, behalve het recht van migrantenstudenten om een jaar lang de taal te leren. Wel zijn er enkele beleidsmaatregelen die betrekking hebben op kinderen met een minderhedenachtergrond. Deze zijn wettelijk vastgelegd en zijn opgenomen in het leerplan. Het gaat daarbij om lessen in de eigen taal en speciale cursussen over de geschiedenis en de cultuur van etnische minderheden. Verder zijn er nationale en regionale programma's voor multiculturele en interculturele educatie en het lesgeven in Roemeens als tweede taal.

Gerichte beleidsmaatregelen: **Nederland**: Er zijn op kleine schaal ad hoc bijscholingscursussen voor leerkrachten, gericht op algemene taalvaardigheden Nederlands in de voor- en vroegschoolse educatie.

Expertisecentra voor tweedetaalverwerving

Twee landen melden dat zij expertisecentra hebben opgericht die tot doel hebben de competenties op het gebied van tweede taalverwerving te versterken (Duitsland and Letland).

Goede praktijk: **Duitsland:** Het 'Mercator Instituut voor taaltraining en Duits als tweede taal' (Das Mercator-Institut für Sprachförderung und Deutsch als Zweitsprache) is opgericht in juni 2012. Het instituut heeft tot doel te adviseren over taalonderwijs, de deelstaten te ondersteunen bij de ontwikkeling van taalvaardigheden in de opleidingen en praktijkgericht onderzoek op dit gebied te ondersteunen. Daarnaast wordt het vormen van netwerken gestimuleerd en worden er maatregelen genomen in verband met de bevoegdheid van leerkrachten die met taalonderwijs te maken hebben. Het instituut wordt voor vijf jaar gefinancierd (met 13 miljoen euro per jaar). "Gehoopt wordt dat er minder leerlingen door de mazen van het onderwijsnet glijpen dankzij een voldoende beheersing van de Duitse taal" (geciteerd uit de antwoorden van de enquête).

Gerichte beleidsmaatregel: **Letland:** Vanaf 2010 heeft het Agentschap voor de Letse taal (onder het Ministerie van Onderwijs) hulp- en ondersteuningsprogramma's ontwikkeld voor leerlingen die de taal waarin wordt lesgeven niet beheersen.

Schoolprojecten

Goed praktijkvoorbeeld **Kroatië:** Dit project heeft tot doel het begrip lezen en schrijven van Roma leerlingen te verbeteren. Het project vindt plaats in een basisschool waar leerkrachten onderzoeksresultaten gebruiken om lessen te ontwikkelen voor Roma leerlingen van verschillende leeftijden. Doordat er onderzoeksresultaten gebruikt worden bij het ontwikkelen van lesplannen, wordt de competentie van leerkrachten in het project, vergroot. Ouders en vrijwillige onderwijsassistenten met een Roma achtergrond zijn bij dit project betrokken. Het project is eenmalig, is gestart in 2010 en wordt afgesloten in 2011.

Programma's voor leerlingen die tegelijkertijd de competentie van leerkrachten vergroten

Goede praktijkvoorbeelden: **België:** Er zijn opvangklassen voor nieuwkomers die geen Nederlands spreken. Leerlingen volgen een jaar lang een intensief pro-

gramma in de instructietaal zodat ze het reguliere onderwijs kunnen volgen. De leerkrachten van deze OKAN (“Onthaalklas voor Anderstalige Nieuwkomers”) opvangklassen krijgen financiële - en onderwijskundige ondersteuning van de regionale overheid en verschillende instanties. De leerkrachten van deze klassen krijgen geen speciale opleiding, maar er wordt wel naar behoefte op ad hoc basis bij- en nascholing georganiseerd. Het beste voorbeeld hiervan is de Pedagogische Begeleidingsdienst, onderdeel van de Afdeling Onderwijs van de Gemeente Gent (DOOSG), die zowel een speciale training verzorgt als collegiale ondersteuning en coaching biedt voor OKAN leerkrachten.

Goede praktijkvoorbeelden: **Griekenland:** Er zijn opvangklassen voor nieuwkomers die geen Grieks spreken. Als er voldoende leerlingen zijn, volgen nieuwkomers gedurende de eerste twee jaar dat zij in Griekenland zijn, een programma in de Griekse taal om het reguliere onderwijs te kunnen volgen. Er wordt geprobeerd deze lessen te laten geven door leerkrachten die opgeleid zijn in Grieks als tweede taal en/of speciale trainingen hebben gevolgd.

3.1.2 Onderwijsleeromgeving

De meeste landen hebben maatregelen beschreven die gericht zijn op de onderwijsleeromgeving. Hiermee bedoelen we de pedagogische en didactische praktijk in de klas en de competenties die de leerkracht heeft naast het taalonderwijs (hoewel deze vaardigheden elkaar vaak overlappen). Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen 1) maatregelen die tot doel hebben om bewustzijn te creëren van etnische en culturele verschillen, 2) maatregelen die gericht zijn op het trainen van algemene vaardigheden van individuele leerkrachten of vaardigheden in de omgang met etnische/culturele verschillen en 3) maatregelen die gericht zijn op het niveau van de gehele school. Tenslotte noemt een aantal landen de ontwikkeling van expertisecentra en netwerken op dit gebied. De maatregelen worden hieronder beschreven.

Bewustzijn creëren

Goede praktijkvoorbeelden in **Litouwen:** Onder de naam “Mijn leerling is een buitenlander” is er een project gestart om het bewustzijn van leerkrachten over diversiteit te vergroten. Het behelsde discussienetwerken waar leerkrachten ervaring en praktijk met elkaar delen en er zijn cursussen en seminars voor leer-

krachten georganiseerd. Dit goede praktijkvoorbeeld was een incidenteel project waar bijna 400 leerkrachten in 21 scholen bij betrokken waren. De effecten zijn niet gemeten, maar de deelnamepercentages waren hoog (ondanks dat het vrijwillig was) en leerkrachten waren positief over wat zij aan kennis en vaardigheden hadden opgedaan.

Het trainen van praktische vaardigheden: omgaan met verschillen in het algemeen

Algemene beleidsmaatregel: **Oostenrijk** heeft een aantal beleidsmaatregelen ingevoerd op het gebied van schoolontwikkeling en opleidingen voor leerkrachten. Deze zijn met name gericht op het ontwikkelen van didactische vaardigheden voor heterogene klassen en omvatten onder andere methoden die gericht zijn op individueel leren. Hierdoor worden leerkrachten zich meer bewust van de behoeften van leerlingen uit verschillende sociale, culturele en taalkundige achtergronden.

Algemene beleidsmaatregel: **Griekenland** heeft een aantal beleidsmaatregelen ingevoerd op het gebied van schoolontwikkeling en opleiding van leerkrachten die tot doel hebben de vaardigheden van leerkrachten te ontwikkelen, in het bijzonder om in de behoeften van heterogene klassen te kunnen voorzien. Hieronder zijn nieuwe leermethoden die zich richten op interdisciplinair en projectmatig werken. Op basis van deze nieuwe aanpak zijn er regionale en lokale werkgroepen georganiseerd. Hierdoor is het bewustzijn onder leerkrachten over de behoeften van leerlingen uit verschillende sociale, culturele en taalkundige achtergrond, vergroot.

Algemene beleidsmaatregel: In **Nederland** wordt een grootschalig programma aangeboden aan professionals in de voor- en voerschoolse educatie: van 2000 tot 2012 hebben 12,509 mensen aan dit programma deelgenomen. Een van de populairste modules ging over de sociaal-emotionele ontwikkeling en taal. Omdat de meeste van deze jonge kinderen een migrantenachtergrond hebben, wordt verwacht dat ook zij hiervan kunnen profiteren.

Het trainen van praktische vaardigheden: omgaan met verschillen met betrekking tot migrantenachtergrond

In **Estland** worden twee verschillende maatregelen beschreven. Ten eerste, een goed praktijkvoorbeeld van cursussen voor leerkrachten, georganiseerd vanaf 2006 die tot doel hebben het bewustzijn te vergroten onder de leerkrachten in

Estland over de onderwijsbehoeften van nieuwkomers. Het ging daarbij eerst om studiereizen naar landen met ervaring over het onderwerp en later vooral om cursussen op het gebied van multiculturele educatie en praktische vaardigheden als communicatie met ouders. De cursussen zijn gefinancierd vanuit verschillende bronnen en worden gecoördineerd door de Estlandse Organisatie voor Integratie en Migratie. Succesfactoren waren ondermeer de goede timing en een duidelijk omschreven doelgroep. Vanwege de verscheidenheid aan subsidiegevers, is er geen formele beoordeling geweest, maar de beoordeling door de leerkrachten zelf was positief en de resultaten zijn gebruikt voor de planning van de activiteiten in de komende jaren.

Ten tweede is er een gerichte beleidsmaatregel ontwikkeld op basis van het document "Children of new immigrants in Estonian schools. Principles of education policy and educational management", dit is samengesteld door het Ministerie in samenwerking met deskundigen en gepubliceerd in 2004. Het werd gevolgd door een aantal trainingsbijeenkomsten voor lokale ambtenaren. Vervolgens is er een tekstboek voor de Estlandse taal gepubliceerd, samen met een handboek om het bewustzijn op scholen te vergroten omtrent de behoeftes van migrantenstudenten. Verder is er een reeks cursussen voor leerkrachten ontwikkeld (zie onder goede praktijkervaringen) en is er een website gemaakt die methodologische ondersteuning biedt. In 2012 is een tweede handboek voor opvoeders en schoolleiders uitgegeven dat de beste praktijkervaringen van Estland beschrijft. Het biedt oplossingen voor de dagelijkse problematiek op dit gebied in de school.

Gerichte beleidsmaatregelen: **Griekenland** beschrijft gerichte beleidsmaatregelen waarin verschillende trainingsmodules voor leerkrachten zijn opgenomen, waaronder twee die erop gericht zijn de competentie van leerkrachten te vergroten (zie Bijlage 2 voor een specificatie). Het 'Programma voor het onderwijs aan kinderen uit minderheidsgroepen in Tracië 2010-13' biedt een training in leermethodes voor Grieks als tweede/vreemde taal en voor een succesvol management van een gedifferentieerde leerlingpopulatie. INTER-TIE (INTEgrated Training System for Trainers in Intercultural Education) wil leerkrachten en docenten bewuster maken van kwesties van interculturele communicatie en integratie van migrantenstudenten. Griekenland beschrijft ook een goed praktijkvoorbeeld, namelijk de symbiotische relatie tussen het Laboratorium voor de Studie van de Griekse Emigratie en Interculturele Educatie (EMAEAE) aan de Universiteit van Ioannina, het departement voor primair onderwijs en het Pagoniou Center for Children's Welfare (een residentiële instelling voor zorg en onderwijs aan kinderen van vluchtelingen waarvan de sociale dienst heeft bepaald dat zij specifieke

onderwijsbehoeften hebben). Stagiaires hospiteren en geven les in de kleine basisschool en fungeren als mentor en begeleider voor de bewoners en helpen de kinderen met hun huiswerk.

Maatregelen voor de gehele school

Twee landen beschrijven beleidsmaatregelen die verder gaan dan trainingsmodules en praktische vaardigheden. In Letland gaat het daarbij om een evaluatiesysteem en in de antwoorden van Griekenland worden twee gerichte beleidsmaatregelen beschreven die zich richten op de hele school: zij worden beschreven als “interculturele scholen” en “nieuwe scholen”.

Algemene beleidsmaatregel: **Letland:** In 2010 is een evaluatiesysteem van leerkrachten geïntroduceerd om het bewustzijn van leerkrachten over de kwaliteit van hun lessen te vergroten. Het beleid omvat lesobservaties door collega’s of ervaren leerkrachten van andere scholen. Een van de aandachtspunten daarbij is het observeren van individuele behoeftes van leerlingen. Waarschijnlijk profiteren ook leerlingen met een migrantenachtergrond hiervan.

Gerichte beleidsmaatregel **Griekenland:** In 1996 heeft het Ministerie van Nationaal Onderwijs en Religieuze Zaken scholen gesticht die door het aanbieden van intercultureel onderwijs in de behoeften voorzien van maatschappelijke groepen met een specifieke maatschappelijke, culturele of religieuze identiteit.

Het doel van interculturele educatie was om “klassen in basis- en voortgezet onderwijs in het leven te roepen die onderwijs bieden aan jonge mensen met speciale behoeftes op het gebied van onderwijs en maatschappelijke of culturele identiteit”. Tot nu toe zijn er 26 van dergelijke scholen in heel Griekenland opgericht. Deze scholen zijn bedoeld om de gelijke kansen van alle leerlingen in het land te garanderen, door de implementatie van een innovatieve aanpak in het onderwijs.

Leerkrachten in deze scholen “krijgen speciale trainingen en worden geselecteerd op basis van hun kennis van interculturele educatie en Grieks als tweede of vreemde taal”. Door de economische crisis is het voortbestaan hiervan echter niet zeker.

De tweede gerichte beleidsmaatregel heet de zogenaamde NIEUWE SCHOOL

De tweede gerichte beleidsmaatregel betreft de zogenaamde NIEUWE SCHOOL (De school van de 21e eeuw)

De overgang: Cultuur en integratie van risicogroepen in de maatschappij in het basisonderwijs». (2010-2012), geïmplementeerd door een afdeling van het Ministerie van Onderwijs die gespecialiseerd is in het implementeren van onderwijsactiviteiten. Het belangrijkste doel van dit project is de basisprincipes en filosofie van de Nieuwe School in de basisschool te implementeren. Meer specifiek gaat het om een effectieve integratie van alle leerlingen in het onderwijsstelsel met speciale aandacht voor maatschappelijke risicogroepen (immigranten, Roma en Moslimsleerlingen). De activiteiten die daartoe ondernomen worden zijn ondermeer: vergroten van het personeelsbestand in de basisschool met leerkrachten die geschoold en kundig zijn op het gebied van muziek-, kunst- en drama. Hiertoe zijn in het schooljaar 2010-2011 speciaal 1748 leerkrachten met deze vaardigheden aangenomen en het aantal opvangklassen en bijlesklassen onder leiding van deskundige leerkrachten is verhoogd.

Expertisecentra en netwerken op het gebied van onderwijsleeromgeving

Er is een opmerkelijk aantal expertisecentra in Griekenland. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om de samenwerking tussen universiteiten en scholen, maar ook om netwerken van onderzoekers, leerkrachten en bestuurders.

Gerichte beleidsmaatregel: **Griekenland:** 1) de Griekse overheid heeft opgericht: 1) het Instituut voor Interculturele Educatie van Buitenlanders en Gerepatrieerde Grieken (I.P.O.D.E.), 2) het Laboratorium van de Studie van de Griekse Emigratie en Interculturele Educatie (EMAEΔE) aan de Universiteit van Ioannina, 3) het 'Griekse Observatiecentrum voor Interculturele Educatie, dat bestaat uit een gezamenlijke inspanning van onderzoekers, leerkrachten en bestuurders door heel Griekenland en 4) de Universiteit van West Macedonië in het Noordwesten van Griekenland heeft een vrijwillig praktisch onderwijsprogramma ontwikkeld in samenwerking met lokale basisscholen met een groot aantal migrantenleerlingen (zie Bijlage 2 voor een specificatie).

Goed praktijkvoorbeeld **Litouwen:** Verschillende scholen (Vytautas de Grote Gymnasium, Litouwen Huis) en universiteiten (Vytautas Magnus Universiteit) in Litouwen, maar ook een aantal NGO's (Het Litouwse Taalinstituut en de organisatie Global Lithuanian Leaders) zijn momenteel bezig met de implementatie van het project "Litouws Studiemodel", dat gefinancierd is door structurele EU

fondsen. Het project omvat het ontwikkelen van een nieuwe benadering van de educatie van migrantenleerlingen en Litouwers die in het buitenland gewoond hebben, nieuwe manieren om de taal te leren en het trainen van leerkrachten in de omgang met verschillende soorten leerlingen. Het project is begonnen in 2012 en er zijn vergaderingen geweest en informatieve uitwisselingsbijeenkomsten en overleggen. De leerkrachten van de genoemde scholen zijn betrokken bij het ontwikkelen van een studiegids voor leerkrachten (over het lesgeven aan buitenlanders) en educatiemateriaal voor migrantenstudenten. De gidsen worden waarschijnlijk in 2014 gepubliceerd.

3.2 Ouders en relaties tussen school en wijk(gemeenschap)

In tegenstelling tot het aantal beleidsmaatregelen en goede praktijkvoorbeelden beschreven in de paragrafen over leerkrachten, zijn er minder voorbeelden genoemd die te maken hebben met het versterken van de competenties van ouders en beleid dat de relaties tussen school en wijk(gemeenschap) versterkt. Er zijn eigenlijk maar drie landen die beleid hebben op dit terrein.

Algemene beleidsmaatregelen: **België**: de introductie van brede scholen waarbij verschillende domeinen en velden van de leeromgeving betrokken worden. Het gaat daarbij om gezondheidszorg, fysieke en psychische veiligheid, ontwikkeling van competentie, maatschappelijke participatie en voorbereiding op de toekomst. De Brede School is er voor alle leerlingen, maar er is ook aandacht voor etnisch-culturele -, religieuze en taalkundige diversiteit. Een zwaartepunt van het project is om alle kinderen en jongeren te verzekeren van gelijke kansen, in het bijzonder voor achterstandsgroepen. Een deel van het project richt zich op de professionele ontwikkeling van het personeel, inclusief het niet-onderwijzend personeel.

Een goed praktijkvoorbeeld in **Estland**: er is één vermelding van een cursus over communicatie met ouders (zie onderwijsleeromgeving).

Gerichte beleidsmaatregel **Griekenland**: Het landelijke programma met de titel: 'Educatie van Immigranten & Grepatrieerde Leerlingen' omvat activiteiten die te maken hebben met het ondersteunen en verbeteren van de relatie tussen school, gezin en gemeenschap. Het verzorgt ondersteuning en samenwerking met de familie van migrantenstudenten door wekelijkse advies- en gesprekssessies met de ouders, waarbij gebruik gemaakt wordt van mobiele teams voor moeilijk te bereiken ouders of ouders die aan huis gebonden zijn. Het voorziet ook

in de ontwikkeling van samenwerking en teamwerk tussen school, migrantengemeenschappen, niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en in het aanstellen van een interculturele bemiddelaar. Een onderdeel van het programma met de titel "Programma voor de educatie van minderheidskinderen in Thracië 2010-13" heeft niet alleen de ontwikkeling en verzorging van het contact tussen gezin en school tot doel, maar stimuleert ook ouders om de schoolprestaties van hun kinderen te verhogen. Bovendien worden er lessen Grieks gegeven aan de ouders van leerlingen uit minderheidsgroepen.

Verder beschrijft **Griekenland** een goed praktijkvoorbeeld: 'Polydromo' ["Veel Wegen"]. Hierbij is een interuniversitair team ingesteld met speciale aandacht voor taal en tweetaligheid waar ook ouders en andere geïnteresseerden in tweetaligheid en multiculturele aspecten in onderwijs en maatschappij aan deelnemen. Het hoofddoel van dit beleid is te informeren en het bewustzijn onder leerkrachten en ouders te vergroten over tweetaligheid en multiculturele aspecten in het onderwijs. Activiteiten zijn ondermeer het maken van een website om ouders en leerkrachten te informeren, het uitgeven van een tijdschrift en het organiseren van seminars voor het trainen van leerkrachten en ouders.

Gerichte beleidsmaatregel in Litouwen: zie de beleidsmaatregelen van Litouwen zoals beschreven bij programma's met verschillende thema's.

3.3 Schoolleiders

Zoals op het gebied van ouders en gemeenschap, beschrijven de landencoördinatoren een paar goede praktijkvoorbeelden die zich richten op de schoolleiders.

Gerichte beleidsmaatregel: In **Oostenrijk** moeten sinds 2009 schoolleiders en hoofden van afdelingen van federale scholen in staat zijn geslachtsverschillen en multiculturele verschillen goed te kunnen managen. Het gevolg daarvan is dat er een grote variatie is in het aanbod voor professionalisering. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om seminars en modules voor opleiders van leerkrachten.

Gerichte beleidsmaatregel: In **Griekenland** probeert het programma "Onderwijs aan Roma kinderen" het bewustzijn onder leerkrachten, schoolleiders en mentoren te vergroten door verschillende trainingen. Langetermijn doel is een team te vormen dat de eigen kennis en ervaring ook weer kan overdragen, zodat vooroordelen en discriminatie kunnen worden weggenomen.

3.4 Programma's met meerdere thema's

In deze paragraaf worden de beleidsmaatregelen beschreven die gericht zijn op meer dan één groep of met meerdere thema's. In de meeste gevallen gaat het, vanwege het grote aantal doelen en activiteiten, om programma's. Sommige combineren aandacht voor taal met de onderwijsleeromgeving, anderen beschrijven maatregelen die genomen zijn door het Ministerie van Onderwijs. In het laatste geval biedt het Ministerie vaak een algemeen kader of een serie basisprincipes en in andere gevallen wordt van de school gevraagd elders naar fondsen te zoeken voor extra ondersteuning.

Goede praktijkvoorbeelden in **Oostenrijk**: Het schoolinitiatief "Interculturaliteit en meertaligheid als kans." Scholen wordt gevraagd om voorstellen te doen die in overeenstemming zijn met het algemene onderwijsprincipe van "interculturele educatie". Dit is in de jaren negentig door het Federale Ministerie van Onderwijs geïmplementeerd. Vanaf het begin van het project in 2006 tot nu, zijn er meer dan 500 projecten ondersteund. In termen van het vergroten van competentie: het ministerie heeft in samenwerking met de opleidingen voor leerkrachten vijf keer een landelijk seminar georganiseerd met bijdragen vanuit de universiteit, praktijkgerichte workshop en de mogelijkheid om netwerken op te bouwen. Een van de succesfactoren is de draagwijdte van het programma: het is geïmplementeerd in verschillende schooltypes, niveaus en regio's. Een tweede succesfactor is het innovatieve en creatieve karakter van veel van de voorstellen van scholen.

Een observatieonderzoek heeft aangetoond dat bijna alle leerkrachten de aandacht ondersteunen voor "het promoten van de uitwisseling tussen kinderen uit verschillende culturen en van begrip en acceptatie van andere culturen alsook van het versterken van de sociale vaardigheden van studenten en het vergroten van hun gevoel voor eigenwaarde" (citaat afkomstig uit de enquête)). De leerlingen zijn door het programma meer geïnteresseerd geraakt in andere talen en culturen en zien meertaligheid meer als een kans en merken dat de sfeer in de klas is verbeterd.

Goed praktijkvoorbeeld in **België**: Gelijke Kansen Decreet. In 2002 heeft de Vlaamse overheid een decreet uitgevaardigd om gelijke onderwijskansen voor alle leerlingen te waarborgen, door: 1. het recht van ouders van een vrije schoolkeuze voor hun kinderen te waarborgen, 2. door lokale adviesorganisaties op te zetten om de maatregelen die door het decreet zijn genomen te implementeren

en 3. te voorzien in een coherent en integraal pakket van maatregelen en middelen voor scholen om leerlingen met een verschillende achtergrond te ondersteunen. Eigenlijk wordt door het decreet verzekerd dat scholen aanvullende fondsen krijgen afhankelijk van het aantal leerlingen met een migranten- of sociaal zwakere achtergrond. De aanvullende financiering wordt gebruikt op verschillende manieren, bijvoorbeeld ter ondersteuning van leerkrachten in de omgang met diversiteit bij het leren en in de onderwijsleeromgeving, maar ook met betrekking tot taaldiversiteit in de klas.

Gerichte beleidsmaatregelen in **Duitsland**: Het Kwaliteitsinitiatief voor Duitsland (QID) behelst een aantal doelen die gericht zijn op de professionele competentie van scholen met betrekking tot migrantenkinderen. Het is een gezamenlijke verklaring van de Ministers van Cultuur en Educatie en de Organisatie van Personen met een Migrantenachtergrond. Deze doelen behelzen de ondersteuning van de taalkundige en diagnostische vaardigheid van leerkrachten en leerlingen, universitaire trajecten voor Duits als tweede taal, vergroting van het aantal leerkrachten, maatschappelijk werkers en leerkrachten met een migrantenachtergrond en het ondersteunen van schoolnetwerken, enz. (zie Bijlage 2 voor een beschrijving van de algemene overeenkomsten die bereikt zijn in de vergadering tijdens de conferentie van de ministers van de deelstaten).

Gerichte beleidsmaatregel: **Griekenland**: Het nationale programma met de titel 'Educatie van Migrant en Grepatrieerde Leerlingen' is een landelijk programma waarin de volgende activiteiten worden ontplooid a) de ondersteuning en stimulering van bestaande opvangklassen en aanvullende bijlesklassen met betrekking tot werkwijze en functioneren en onderzoek naar de behoefte aan taallessen van leerlingen en de uitvoering van een interne evaluatie van deze klassen, b) het ontwikkelen en instandhouden van interculturele communicatie op school door interculturele activiteiten: stimulering van schoolbibliotheken en antiracistische handreikingen in scholen met een migrantenpopulatie; en c) het stimuleren van de moedertaal door het organiseren van bijeenkomsten met NGO's en andere instellingen om de taalkundige- en onderwijsbehoeftes van leerlingen te onderzoeken en het kiezen van geschikt personeel en materiaal alsook het ontwikkelen van lesmateriaal voor het taalonderwijs en lesplannen; implementatie van een pilot voor het ontwikkelde materiaal en de evaluatie ervan.

Roemenië beschrijft een gerichte beleidsmaatregel en een goed praktijkvoorbeeld met meerdere thema's. Bij het praktijkvoorbeeld gaat het om een geïntegreerd programma voor het vergroten van onderwijscompetenties bij Roma.

Het is gestart in 1999 en beëindigd in 2002, maar op basis van een impactstudie is het door het Ministerie van Onderwijs uitgebreid tot landelijk niveau. Het is opgenomen in de Onderwijswet en draait op het ogenblik in heel Roemenië. In het programma is de vergroting van de competentie in Romagemeenschappen opgenomen. Het ondersteunt de professionele ontwikkeling van Roma leerkrachten, het vult lacunes in het bestaande onderwijsmateriaal voor Romaleerlingen en het biedt een model voor oudere schooluitvallers om een basisopleiding te halen en een vak te leren. Het programma is succesvol dankzij het wettelijke kader gecombineerd met de betrokkenheid en kwaliteit van het onderwijzend personeel, maar ook vanwege de financiering. De gerichte beleidsmaatregel betreft de stimulering door de Onderwijswet van een aantal principes dat het behoud van de culturele identiteit van alle Roemeense burgers en interculturele dialoog garandeert. Dit is vertaald in trainingsprogramma's voor leerkrachten, waaronder tekstboeken en ondersteuningsmateriaal voor minderheidstalen.

Gerichte beleidsmaatregel **Litouwen**: Volgens het landelijke onderwijsbeleid krijgt elke school met migrantenkinderen 30% extra subsidie per leerling. Scholen kunnen dit geld naar eigen inzicht inzetten. Veel scholen organiseren extra trainingen over diversiteit en kinderpsychologie in de vorm van seminars en overleggen (bijvoorbeeld een school voor voortgezet onderwijs: Naujamiestis). Hoewel deze praktijkvoorbeelden incidenteel en plaatselijk zijn, is er een groeiende trend voor scholen om dit soort professionele trainingen te organiseren. Zij realiseren zich namelijk dat het een belangrijk element vormt van het integratieproces.

Verder zijn er incidentele praktijkvoorbeelden die te maken hebben met het betrekken van de ouders bij het onderwijs van hun kinderen en het verbeteren van de communicatie tussen ouder en leerkracht. Naujamiestis school voor voortgezet onderwijs heeft ouderdagen waarop ouders lessen moeten geven in plaats van de leerkracht (met hulp van een professionele leerkracht). Dit praktijkvoorbeeld heeft veel betekend voor de verbetering van een veranderende houding van ouders en leerkrachten ten opzichte van het onderwijsproces en de communicatie met migrantenleerlingen.

3.5 Vergroten en versterken van het aantal leerkrachten met een migrantenachtergrond

Enkele respondenten beschrijven beleid dat tot doel heeft het aantal leerkrachten met een migrantenachtergrond te vergroten. Deze variëren van het publiceren

van personeelsadvertenties in specifieke media tot het ondersteunen van netwerken van migrantenleerkrachten. Anderen beschrijven beleid dat voortkomt uit een wet op de vertegenwoordiging van minderheden of migranten in het onderwijs.

Gerichte beleidsmaatregel: **Oostenrijk**: Sommige maatregelen zijn genomen om het aantal twee- of meertalige leerkrachten te vergroten, bijvoorbeeld door gebruik te maken van specifieke media.

Algemene beleidsmaatregelen in **Kroatië**: In 2000 is er een Onderwijswet van kracht geworden waarin het recht op eigen taal en schrift is vastgelegd. Hiermee wordt het recht gereguleerd van nationale minderheden om te onderwijzen in hun eigen taal en schrift. De curricula voor de eigen taal van de nationale minderheden omvatten algemene onderwerpen die direct verband houden met de speciale kenmerken van de minderheden en specifieke kenmerken (moedertaal, literatuur, aardrijkskunde, geschiedenis en cultuur). In de wet is tevens vastgelegd dat eigen taal en schrift moet worden gegeven door leerkrachten van de betreffende minderheid. Verder moet een school met kinderen met een minderheidsachtergrond een schoolleider hebben met dezelfde achtergrond of hij moet op zijn minst taal en schrift van de minderheid beheersen. Tot slot is het Ministerie van Wetenschap, Onderwijs en Sport verplicht een bepaald aantal adviseurs en toezichthouders uit de minderheidsgroep aan te stellen of adviseurs en toezichthouders die in ieder geval taal en schrift van de minderheid beheersen.

Goed praktijkvoorbeeld: **Duitsland**: Het project "Student campus" heeft tot doel meer migrantenstudenten in te laten stromen in de initiële opleidingen. Het project bestaat uit een compact oriëntatieseminar van vier dagen met een variatie aan activiteiten als informatie van hoge kwaliteit en praktijkgericht over studiekeuze, individueel advies over de opleiding, ontmoetingen met docenten, leerkrachten en schoolleiders, hospiteren en culturele - en ontspanningsactiviteiten. Het aantal deelnemers is beperkt (tot nu toe groepen van 30 studenten in 11 steden), maar de maatregel is al structureel sinds 2008 (Zie bijlage 2 voor een beschrijving van de algemene overeenstemming die bereikt is in een vergadering van de conferentie van ministers van de deelstaten).

Goed praktijkvoorbeeld: **Duitsland**: Het netwerk "Leerkrachten met een migrantenachtergrond" (in Noordrijn-Westfalen) heeft ongeveer 400 vrijwillige leden. Er zijn drie hoofddoelen: potentiële leerkrachten aantrekken, de opleiding van leerkrachten begeleiden en vorm geven aan personeelsontwikkeling. Er zijn verschillende activiteiten voor leerkrachten georganiseerd, waaronder lezingen en workshops, bijeenkomsten, nascholingen voor professionele ontwikkelingen,

beurzen voor mentorcursussen enz. Verder is het netwerk verbonden aan het Netwerk van ouders van Noordrijn-Westfalen, migrantenorganisaties, organisaties en universiteiten. Een van de succesfactoren is de sterke identificatie van de leden met het netwerk, voortdurende evaluatie en verbetering van de activiteiten van het netwerk en uitgebreide marketing. De impact is bijzonder groot omdat over het hele land de netwerken met elkaar verbonden zijn.

Gerichte beleidsmaatregel: **Griekenland**: De Griekse wet voorziet in een speciaal quotum van 0.5 % voor het opnemen van minderheidsstudenten (Moslim Minderheid van Thracië) in instellingen voor Hoger Onderwijs. Verder heeft het Ministerie van Onderwijs het initiatief genomen om de Speciale Pedagogische Adademie van Thessaloniki (waarvan studenten na hun afstuderen gaan werken in minderheidsscholen) in het systeem te integreren.

3.6 Plannen en beleidsontwikkeling

Ten eerste zijn er per land verschillen in de mate waarin er beleidsontwikkeling en plannen zijn. Daarbij kunnen drie groepen onderscheiden worden. De eerste groep bestaat uit landen waar weinig ontwikkeld wordt en waar het bovendien onzeker is of daar in de nabije toekomst verandering in zal komen (Estland, Nederland, Griekenland, Letland, Litouwen en Roemenië). De landencoördinatoren geven hiervoor verschillende redenen: in sommige gevallen is er weinig binnenlandse migratie, in andere gevallen is het vanwege de economische crisis en in sommige gevallen wordt er opnieuw naar de beleidsontwikkeling gekeken en is deze afhankelijk van de politieke situatie. De tweede groep bestaat uit landen waar bestaand beleid wordt voortgezet en nieuwe plannen worden ontwikkeld (België en Kroatië). De derde groep bestaat uit landen waar beleidsontwikkeling krachtig en innovatief lijkt te zijn (Duitsland and Oostenrijk). In Duitsland wordt de beleidsontwikkeling zelfs omschreven als een paradigmaverandering.

Deze landen hebben niet alleen te maken met een groeiend aantal studenten met een migrantenachtergrond maar ook met een relatief lage score bij internationale onderzoeken als PISA.

Ten tweede lijkt het beleid zich in twee verschillende richtingen te hebben ontwikkeld: tweede taalverwerving krijgt steeds meer aandacht en hetzelfde geldt voor beleid gericht op de ontwikkeling van de individuele behoeftes van leerlingen. Verder is het interessant om op te merken dat er in Duitsland gewer-

kt wordt aan een verandering van het systeem om de overstap van de ene vorm van onderwijs naar de andere te vergemakkelijken.

Oostenrijk: Er is een groot aantal plannen ontwikkeld voor Duits als tweede taal. Het gaat daarbij onder andere om het ontwikkelen van netwerken en om het observeren van het proces, om didactische coaching en het ontwikkelen van een leerplan voor meertaligheid voor alle schoolvakken. Verder zijn er plannen ontwikkeld die de ondersteuning voor scholen op het gebied van culturele - en taaldiversiteit vergroten, bijvoorbeeld door de samenwerking met opleidingen voor leerkrachten en/of docenten. Tenslotte worden er plannen ontwikkeld voor de professionalisering van 1) opleidingen voor leerkrachten op het gebied van voor- en vroegschoolse educatie en kinderopvang, 2) opleidingen voor leerkrachten, beroepsonderwijs en een leven lang leren (een basismodule is uitgevoerd in de basisopleiding ("Lesgeven aan heterogene klassen inzake taal en cultuur") en 3) schoolleiders en schoolbestuurders (er is een "leiderschapsacademie" die migratie en meertaligheid als keuzevak aanbiedt).

Er worden plannen ontwikkeld omdat erkend wordt dat de diversiteit in studentenpopulaties groeiende is en omdat de leerkrachten de behoefte hebben om hun vaardigheden op dit gebied te vergroten. Maar het implementeren van de plannen is moeilijk omdat het onderwijssysteem zo gefragmenteerd is en er lijkt een gebrek aan leiderschap te bestaan. (Zo is er kritiek op het feit dat het 20 jaar heeft moeten duren voordat het thema van de diversiteit op grotere schaal is aangepakt).

België: Er is een plan ontwikkeld voor voldoende financiering voor scholen om te zorgen voor voldoende professionele competentie in de omgang met leerlingen en ouders met verschillende achtergronden. Verder is het Vlaamse onderwijssysteem onlangs gereorganiseerd om meer aandacht te kunnen geven aan individuele leerlingen. Dit ondersteunt beleidsontwikkeling in de toekomst.

Kroatië: Tot op heden heeft de Republiek Kroatië nog geen beleid opgenomen dat gerelateerd is aan het verbeteren van de onderwijspositie van migrantenkinderen, maar een belangrijke conferentie over integratiebeleid in maart 2012 kan de situatie hebben veranderd. Deze conferentie heeft aanbevelingen gedaan voor de ontwikkeling van integratiebeleid in vier gebieden: onderwijs, werkgelegenheid, gezondheid en huisvesting. Met is zich ervan bewust dat effectief en succesvol onderwijs niemand uitsluit, interactief is en gebaseerd is op interculturele waarden. De conferentie kwam tot de conclusie dat het Ministerie van Wetenschap, Onderwijs en Sport een belangrijkere rol zal moeten spelen in de educatie van

vluchtelingen, migranten en asielzoekers. Het leren van de Kroatische taal wordt beschouwd als een eerste stap bij de integratie. Omdat Kroatië in 2013 toetreedt tot de EU, zullen er verschillende verplichtingen zijn om beleidsmaatregelen te ontwikkelen inzake migrantenkinderen en dat zal de beleidsontwikkeling in dat gebied ondersteunen.

Estland: Er zijn nog geen vastomlijnde ontwikkelingsplannen. Het Ministerie van Onderwijs is bezig met de centralisatie van opleidingsprogramma's voor leerkrachten. Dat betekent dat de coördinatie van lopende activiteiten van de Organisatie voor Integratie en Migratie overgeplaatst zal kunnen worden naar een ander instituut. Ook de financiering is onzeker, want het thema heeft geen prioriteit bij de overheid.

Duitsland: De bondsstaat en de deelstaten hebben gezamenlijk strategische en operationele doelen ontwikkeld. Hieronder vallen het optimaliseren van de randvoorwaarden voor gelijke kansen bij deelname en toegang aan het onderwijs en het makkelijker maken om van het ene onderwijssysteem naar het andere over te stappen. Verder worden de kwaliteitswaarborgen en een "paradigmaverandering": de overgang van een tijdelijk naar een meer structureel aanbod, gecontinueerd. Het Kwalificatie Initiatief van Duitsland (QID) zal verder worden ontwikkeld om de aandacht voor onderwijskansen en de verschillende onderwijsbehoeften te vergroten. Hetzelfde geldt voor preventie en de mogelijkheid om van de ene naar de andere school over te stappen (Zie Bijlage 2 voor een beschrijving van de algemene bepalingen zoals overeengekomen tijdens de conferentie van ministers van de deelstaten).

De belangrijkste reden voor deze ontwikkelingen is de relatief lage PISA en IGLU/PIRLS scores (in termen van verschillen tussen migrantenleerlingen en leerlingen van de oorspronkelijke bevolking) en vanwege het incident in de Rütli-school (een school voor voortgezet onderwijs die aan de Senaat in Berlijn om toestemming heeft gevraagd om de eigen school te sluiten omdat het personeel niet langer met het geweld om kon gaan) Het incident heeft geleid tot een debat over het Duitse schoolsysteem dat grote publieke belangstelling trok.

Griekenland: Voorafgaand aan de economische crisis, zijn verschillende beleidsplannen besproken die te maken hebben met de kwalificatie van leerkrachten, training en evaluatie. Behalve het beleid gericht op minderheden en het al genoemde algemene beleid, waar ook de minderheden van profiteren, worden er op het moment geen nieuwe beleidsplannen ontwikkeld. De oorzaak daarvan is de huidige en voortdurende economische crisis en de noodza-

kelijke maar zware belastingmaatregelen en bezuinigingen door de overheid (stoppen van nieuwbouw, consolidatie van scholen, duizenden leerkrachten die met pensioen gaan en slechts enkele tientallen die worden aangenomen, bezuinigingen op het programma van de school, etc.). Projecten die gebruik maken van Nationale Structurele Fondsen zullen gevraagd worden zich in te zetten om de professionele competentie te vergroten van leerkrachten en andere betrokkenen die te maken hebben met intercultureel onderwijs of onderwijs aan migrantenkinderen.

Letland: Omdat er weinig sprake is van migratie, zijn er geen landelijke plannen om de onderwijspositie van migrantenkinderen te verbeteren. Naast de steun voor tweede taalverwerving, is er op het ogenblik geen politieke wil om nieuwe strategieën te ontwikkelen om de positie van tweede en derde generatie kinderen te verbeteren.

Litouwen: Omdat Litouwen weinig ervaring heeft met migranten, hebben de meeste projecten het karakter van een "pilot" en de effecten zijn nog niet grondig onderzocht.

Roemenië: Naast het minderhedenbeleid zoals eerder beschreven, zijn er geen beleidsplannen in ontwikkeling die zich puur richten op migrantenleerlingen. De belangrijkste reden daarvoor is dat er weinig migrantenleerlingen in het land zijn.

Nederland: Op het ogenblik zijn er geen beleidsmaatregelen die zich richten op de positie van migrantenkinderen. Voor 2006 was de achtergrond van kinderen deels bepalend voor de subsidie van scholen. Sinds 2006 is de weging voor de subsidies echter kleurenblind. Er wordt nu gekeken naar het opleidingsniveau van de ouders en de wijk waarin de school staat. Deze kleurenblindheid belemmert beleidsontwikkeling op het gebied van het vergroten van de competentie bij het omgaan met migrantenkinderen.

Het Ministerie van Onderwijs onderzoekt op het ogenblik het zogenaamde voorkeursbeleid etnische minderheden. Daarbij wordt ondermeer gekeken of de etnische/culturele factor nog moet worden meegewogen. De resultaten van het onderzoek kunnen gevolgen hebben voor de beleidsontwikkeling in de nabije toekomst. Daarnaast is de politieke coalitie belangrijk voor de ontwikkeling van plannen om de positie van migrantenkinderen in het onderwijs te verbeteren.

Er is in Nederland een sterk beleidskader en de effectiviteit van scholen is groot. Om de kwaliteit van schoolleiders en leerkrachten te verbeteren, worden

er nu vooral algemene beleidsmaatregelen ontwikkeld die gericht zijn op waar het echt om gaat: lezen en rekenen. De onderliggende gedachte daarbij is dat een algehele kwaliteitsverbetering ten goede komt aan alle leerlingen en dat er dus geen aparte maatregelen meer nodig zijn voor migrantenleerlingen.

4. CONCLUSIES

In dit laatste hoofdstuk worden de resultaten samengevat. Daartoe worden de vragen beantwoord die in het eerste hoofdstuk zijn gesteld: Welke beleidsmaatregelen en beleidsplannen hebben tot doel de professionele competentie van scholen met betrekking tot de onderwijspositie van kinderen met een migrantenachtergrond te versterken?

We zullen even stil staan bij de resultaten in relatie tot de literatuur. De literatuur laat zien welke professionele competenties belangrijk zijn om het succes onder migrantenleerlingen te vergroten. Er zou beleid moeten zijn waarmee gezorgd wordt voor een versterking van de competenties binnen de school. De vraag die we zullen beantwoorden is in welke mate het beschreven beleid, volgens de antwoorden van de enquête, deze belangrijke terreinen dekt.

4.1 Samenvatting

Algemene opmerkingen

We willen deze samenvatting beginnen met drie algemene observaties. De eerste heeft te maken met het feit dat er weinig beleid en goede praktijkvoorbeelden zijn geëvalueerd. Uitzonderingen zijn het observeren van schoolsucces in tweetalige scholen in Litouwen en een impactstudie in Roemenië, die gezorgd hebben voor een wettelijk kader voor het hele land. In het algemeen lijkt het erop dat weinig beleidsprogramma's budget reserveren om te observeren en te evalueren en dat maakt het onmogelijk om andere effecten te laten zien dan de algemene tevredenheid van de deelnemers. De landscoördinator van België gaf als commentaar dat in veel beleidsmaatregelen een variatie aan interventies is opgenomen en dat de context verandert. Dit maakt het moeilijk of zelfs onmogelijk om de effectiviteit van beleidsmaatregelen in België te laten zien.

Een tweede algemene opmerking heeft te maken met een methodologische vraag. Als respondenten geen beleid of goede praktijkvoorbeelden op een bepaald gebied noemen, hoeft dat nog niet te betekenen dat ze er niet zijn. Bijvoorbeeld het feit dat er zo weinig beleid is genoemd inzake schoolleiders, zou inderdaad kunnen betekenen dat het beleid op dat gebied niet bestaat, maar het

zou ook kunnen betekenen dat de schoolleiders niet apart genoemd worden in de enquête bij de vragen over professionele competentie. Daarom zal er een grondige en degelijke vergelijking gemaakt worden van de antwoorden uit de enquête en de literatuur. Om dezelfde reden zullen we eerder voorzichtige dan definitieve aanbevelingen doen voor toekomstige beleidsontwikkeling in de landen van het Sirius netwerk.

Een derde algemene opmerking heeft te maken met het zwaartepunt in het beleid op migranten of minderheden in de verschillende landen. Sommige landen in het Sirius netwerk hebben grote aantallen migrantenleerlingen. Het gaat daarbij om de eerste, tweede en zelfs derde generatie. Andere landen uit het netwerk hebben weinig migrantenleerlingen, maar wel leerlingen die behoren tot een minderheidsgroep in het land. Deze leerlingen zitten soms op scholen waar de meeste leerlingen afkomstig zijn van de meerderheidsgroep van het land, maar in sommige gevallen zitten ze op minderheidsscholen en volgen onderwijs in de eigen taal. Deze verschillen verklaren de beleidsontwikkeling per land. Landen kunnen veel van elkaar leren, maar tot op zekere hoogte. Bijvoorbeeld gezien vanuit Nederland is het Letse taalbeleid zeer innovatief. Tegelijkertijd zou dit soort taalbeleid niet passen in de Nederlandse situatie omdat in Nederland veel waarde wordt gehecht aan het leren van het Nederlands voor het integratieproces. Dit betekent dat de resultaten van de enquête geïnterpreteerd moeten worden tegen de achtergrond van de migratiegeschiedenis van elk land afzonderlijk.

Samenvatting

De resultaten laten duidelijk zien dat het meeste beleid op het gebied van professionele competentie in scholen betreffende het onderwijs aan kinderen met een migrantenachtergrond, zich concentreert op de leerkrachten en meer in het bijzonder op tweedetaalverwerking en de onderwijsleeromgeving. Er wordt veel minder aandacht besteed aan het versterken van de competentie van de schoolleider of de relatie tussen ouders, school en gemeenschap. Hierbij is het van belang de methodologische opmerking van hierboven in gedachten te houden.

Het lijkt erop dat de meeste landen het er over eens zijn dat het leren van de instructietaal van essentieel belang is om succesvol te kunnen zijn op school. Sommige vaardigheden worden geleerd op de initiële opleiding, maar de meeste komen aan de orde in bij- en nascholingen. Verder wordt er (bijvoorbeeld in Oostenrijk) geprobeerd tweede taalverwerking en het leren van de moedertaal

te combineren en ook de integratie van taal- en vakonderwijs (in Estland) lijkt innovatief.

Het meeste beleid dat zich concentreert op het leren en de onderwijsleeromgeving resulteert in modules waarmee algemene vaardigheden of vaardigheden die te maken hebben met het omgaan met etnische/culturele verschillen, geleerd kunnen worden. Sommige landen hebben voor een geïntegreerde aanpak gekozen en streven naar een verbetering van de school als geheel. Andere landen hebben daarentegen expertisecentra ontwikkeld, bijvoorbeeld in de vorm van netwerken van universiteiten en lerarenopleidingen.

Naast beleid dat zich concentreert op speciale groepen (leerkrachten, ouders, schoolleiders), is er beleid dat betrekking heeft op verschillende groepen en kwesties met meerdere thema's. Het is moeilijk een samenvatting van deze "programma's" te geven omdat er per land een enorme diversiteit is aan doelen en activiteiten. Sommige combineren het zwaartepunt van tweedetaalverwerking met de onderwijsleeromgeving, anderen beschrijven maatregelen die door het Ministerie van Onderwijs worden genomen, waarbij het Ministerie het algemene beleidskader of de uitgangspunten biedt en in sommige gevallen aan scholen vraagt om de financiële ondersteuning ook elders te zoeken.

Tenslotte vermelden we het beleid dat is gericht op het versterken en vergroten van het aantal leerkrachten met een migrantenachtergrond. Deze variëren van personeelsadvertenties in specifieke media tot het ondersteunen van netwerken van migrantenleerkrachten, tot quota voor leerkrachten met een migrantenachtergrond.

In zes van de landen van het Sirius netwerk zijn de beleidsontwikkelingsplannen nog onzeker, twee landen gaan door met de ontwikkeling op kleine schaal en twee landen zijn juist bezig met het versterken en innoveren van het beleid. Er wordt in minstens twee verschillende richtingen beleid ontwikkeld: tweedetaalverwerving blijft onder de aandacht en er wordt beleid ontwikkeld gericht op de individuele behoeftes van leerlingen.

4.2 Vergelijking met de literatuur

In het eerste hoofdstuk hebben we de relevante literatuur beschreven op het gebied van het versterken van de competentie met betrekking tot de omgang met

etnische/culturele diversiteit in scholen. De OECD benadrukt het belang van het leren van de instructietaal en van het aanpassen van de onderwijsleeromgeving aan de behoeftes van leerlingen met een verschillende achtergrond. Uit de resultaten blijkt dat de Sirius netwerklanden in grote lijnen deze algemene richtlijnen voor beleidsontwikkeling hebben opgepakt.

Hieronder vatten we samen wat in de literatuur als de belangrijkste competenties van leerkrachten en niet-onderwijzend personeel naar voren komen. Vervolgens vergelijken we het beleid zoals beschreven is in de resultaten. We beginnen met de competenties voor tweede taalverwerving.

Instructietaal: ontwikkel een duidelijk en expliciet taalbeleid voor het gehele systeem: dit betekent een voldoende aantal gekwalificeerde leerkrachten, leerkrachten die weten hoe zij assessment materiaal voor taalvaardigheid kunnen gebruiken, leerkrachten die weten hoe zij vroege taalverwerking kunnen stimuleren en hoe zij de ondersteuning daarbij van ouders kunnen mobiliseren, leerkrachten die kinderen het verschil kunnen leren tussen schooltaal en de taal van alledag, leerkrachten die taal- en vakonderwijs kunnen integreren en die ondersteuning bieden aan oudere nieuwkomers en die de waarde inzien van vaardigheid in de moedertaal.

Een deel van het beleid is erop gericht deze competenties te ontwikkelen. In sommige landen is er bijvoorbeeld beleid dat vroege taalverwerving in de instructietaal stimuleert. Estland heeft beleid genoemd op het gebied van de integratie van taal- en vakonderwijs. Ondersteuning voor nieuwkomers wordt door verschillende landen verzorgd door middel van Opvangklassen of het aanbieden van een jaar lang lessen om de taal te leren. Voor deze klassen zijn leerkrachten speciaal opgeleid. In een klein aantal landen wordt vaardigheid van de moedertaal gunstig geacht.

Maar niet alle competenties zijn in de enquête genoemd. Het blijft bijvoorbeeld onduidelijk of de netwerklanden in staat zijn om ervoor te zorgen dat er voldoende gekwalificeerde leerkrachten zijn. Duitsland noemt de ontwikkeling van assessment materiaal, maar bij de andere landen is het onduidelijk of er materiaal beschikbaar is of niet. Ook onzeker is of het materiaal gebruikt wordt en of leerkrachten geschoold worden om het ook te gebruiken. Tenslotte is het organiseren van steun aan ouders niet genoemd.

Competentie van leerkrachten en schoolleiders die nodig is voor de onderwijsleeromgeving: Competentie in het toepassen van assessments, gediffe-

rentieerd lesgeven, expertise op het gebied van maatschappelijke interactie en identiteit, competenties voor het ontwikkelen van voor de doelgroep relevant lesmateriaal, interculturele communicatie, het creëren van orde en veiligheid in de klas, het hebben van hoge verwachtingen van leerlingen. Om dat alles te bereiken moeten schoolleiders in staat zijn een school goed te kunnen leiden, moeten leerkrachten en niet onderwijzend personeel vooruitgang kunnen observeren en evalueren, moeten goede praktijkervaringen met elkaar gedeeld kunnen worden, moet er samengewerkt worden met ouders en wijkgemeenschappen en zijn er meer leerkrachten met een migrantenachtergrond nodig.

De aandacht vanuit het beleid omtrent de onderwijsleeromgeving lijkt zich te concentreren op het leren van didactische vaardigheden in een heterogene klas en op maatschappelijke interactie en identiteitsontwikkeling (discriminatie en stereotypering enz.) en op interculturele competentie. Verder behelzen sommige beleidsmaatregelen de samenwerking met ouders en wijkgemeenschappen. Tenslotte noemen enkele netwerklanden beleid dat gericht is op het versterken van het aantal migrantenleerkrachten.

Niet alle competenties worden expliciet in de antwoorden genoemd. Zo wordt door geen enkel land het toepassen van assessments genoemd of het zorgen voor orde en veiligheid in de klas. Ook het hebben van hoge verwachtingen en het observeren van de vooruitgang van leerlingen is niet expliciet genoemd. Deskundigheidsbevordering van schoolleiders wordt weliswaar genoemd, maar er zijn geen trainingen voor. Hetzelfde geldt voor een gedelegeerd leiderschap. Misschien omdat deze competenties niet beschouwd worden als goede praktijkvoorbeelden of omdat ze te gedetailleerd waren voor de vragen uit de enquête. Als ze echter in de enquête niet genoemd zijn omdat ze niet bestaan, dan verdienen ze vanwege hun relevantie meer aandacht vanuit het bele

4.3 Voorlopige aanbevelingen

Op basis van de vergelijking van de literatuur met de antwoorden van de Sirius netwerklanden is er een aantal aanbevelingen geformuleerd. Omdat het een voorzichtige vergelijking was, zijn het niet meer dan voorlopige aanbevelingen, bedoeld om te dienen als bron voor beleidsontwikkeling in de toekomst. De aanbevelingen zijn in algemene termen geformuleerd en moeten nog in detail verder uitgewerkt worden.

De eerste algemene aanbeveling voor alle Sirius netwerklanden zou zijn om een coherenter beleidsprogramma te ontwikkelen voor het versterken van competenties. Dit verwijst naar de centrale aanbeveling zoals naar voren gebracht door de OECD: om de instructietaal net zo goed te beheersen als leerlingen van de oorspronkelijke bevolking is er een helder en expliciet taalbeleid nodig voor het gehele onderwijssysteem. Op basis van de antwoorden op onze enquête kunnen wij deze aanbeveling onderschrijven. Een vergelijkbare algemene aanbeveling kan gemaakt worden voor de onderwijsleeromgeving. In de antwoorden op de vragen van de enquête komt een gevarieerd aanbod aan trainingsmodules naar voren waarmee verschillende vaardigheden geleerd kunnen worden. Ook landelijke beleidsprogramma's op dit gebied worden genoemd. Gegeven de resultaten raden we aan, samenhangende beleidsprogramma's te ontwikkelen die zich concentreren op het geheel van het lesgeven en de onderwijsleeromgeving, waaronder vaardigheden van leerkrachten, maar ook van lesmateriaal en assessments.

Verder moet een aantal belangrijke elementen die in de literatuur naar voren zijn gekomen, worden versterkt: het gaat daarbij om de professionele competentie om niet alleen tweede taal en moedertaal te kunnen combineren, maar ook taal- en vakonderwijs geïntegreerd aan te kunnen bieden, het kunnen organiseren van een positief klimaat in de klas en het hebben van hoge verwachtingen. Het gaat ook om het vergroten van de ouderbetrokkenheid, het versterken van de relaties van school en (wijk)gemeenschap en tenslotte om de professionele competentie van schoolleiders.

We hebben opgemerkt dat geen van de landen systemen noemen waarmee een voldoende aantal gekwalificeerde leerkrachten wordt gewaarborgd. Hiermee wordt niet alleen het aantal leerkrachten bedoeld in scholen in de grote steden of in minderheidsscholen, maar ook de kwaliteit van deze leerkrachten. Dit heeft betrekking op het thema van het verlenen van erkenningen en accreditatie voor privédocenten die werken met migrantenleerlingen. We adviseren mogelijke systemen verder te onderzoeken die de ontwikkelingen van de competenties van leerkrachten in klassen met leerlingen met een migrantenachtergrond, kunnen 1) bepalen en 2) ondersteunen.

Dit is een uitgebreide lijst. Het ontwikkelen van beleid op al deze gebieden gebeurt niet van de ene op de andere dag. Er is een heldere strategie en voortdurende aandacht van alle betrokken partijen (inclusief netwerken als het Sirius netwerk) voor nodig. Op basis van de antwoorden op de enquête, willen we

in ieder geval adviseren om de initiële opleiding (pabo/lerarenopleiding) in de strategie te betrekken. Als het ontwikkelen van competenties van leerkrachten al in de initiële opleiding opgenomen zou zijn, zou de draagwijdte en de impact een stuk groter zijn dan op het ogenblik het geval is. Verder lijkt het de moeite waard om de effectiviteit van de netwerken van migrantenleerkrachten en de expertisecentra van universiteiten, lerarenopleidingen en instituten en scholen, te onderzoeken. De Sirius netwerklanden die dit beleid hebben geïmplementeerd zouden meer licht kunnen werpen op deze strategieën en het effect ervan. Zij lijken, op basis van wat wij uit de antwoorden kunnen opmaken, veelbelovend om de beleidsontwikkeling een stimulans te kunnen geven op het gebied van het versterken van de competentie voor goed onderwijs aan migrantenkinderen.

This project is co-funded by
the European Union

